

Istedgade. Porten til Vesterbro

Forelæsningsrække ved arkæolog & forfatter Hanne Fabricius

2 byvandring og 3 forelæsninger

Byvandringerne varer ca. 1½ time i alt uden pause.

Læs mere på: www.tyra.dk

AL FALBYDEN & RAABEN
MED VARER I GÅRDEN
ER STRÆNGT FORBUDT

Hvis Danmark var en gade, ville den hedde Istedgade.

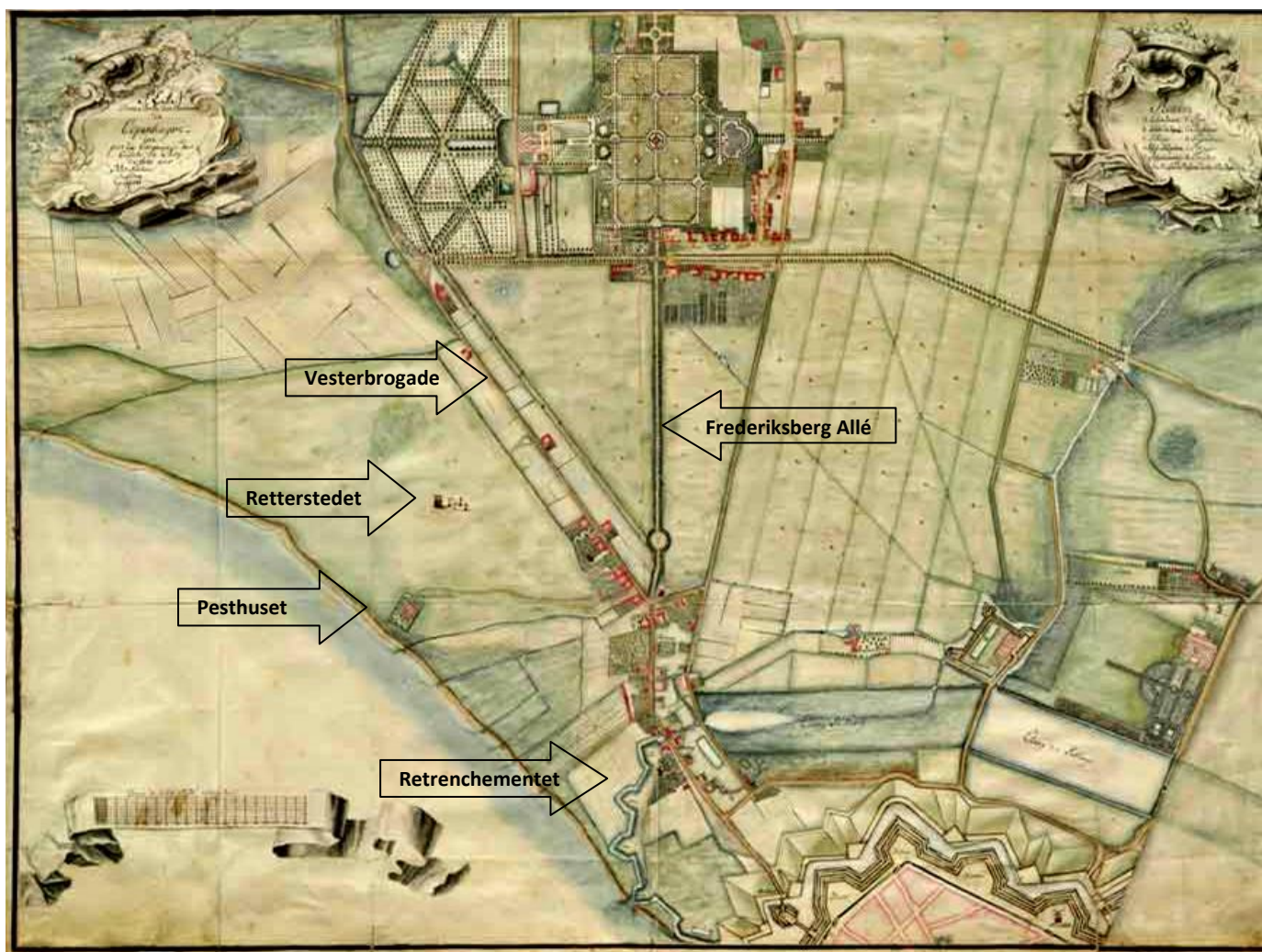
Istedgade er langt mere end en gade. Den er et tværsnit af det danske samfund, og gadens miljø afspejler både glæden og gruen i det danske samfund. Som en levende organisme i konstant forandring oplever man her samfundsforhold, byudvikling, tidens strømninger og kulturhistoriske fænomener, som kan genfindes i enhver dansk provinsby. I takt med at vores samfund har ændret sig, er Istedgade som en selvfølge fulgt med tiden. Med udgangspunkt i Hanne Fabricius' bog "Istedgade. Porten til Vesterbro", der udkom i februar 2013 fortælleres om Vesterbros og Istedgade historie i to byvandring og tre forelæsninger.

- 1. Byvandring:** Istedgade overgír sig aldrig. **Mødested:** Reventlowsgade ud for Istedgade
- 2. Byvandring:** Fra Den kongelige Skydebane til Enghave Plads. **Mødested:** Istedgade foran porten til Skydebanehaven
- 3. Forelæsning:** Istedgade. Porten til Vesterbro.
- 4. Forelæsning:** Dagligliv i Istedgade og på Vesterbro i 18-1900-tallet.
- 5. Forelæsning:** Værtshuse, banditter og barske madammer i Istedgade og på Vesterbro.

(Tegning af Istedgade ved Viktoriagade ca. 1880)

Vesterbro i 1741

Bebyggelsen var helt op til midten af 1800-tallet koncentreret omkring Vesterbrogade. Strandlinjen løb omtrent hvor Sønder Boulevard og Halmtorvet er i dag. Retrenchementet var en del af Christians 4.s ydre fæstningslinje påbegyndt i 1620'erne.

Sterns Kort fra 1840, hvor der boede 1711 mennesker på Vesterbro

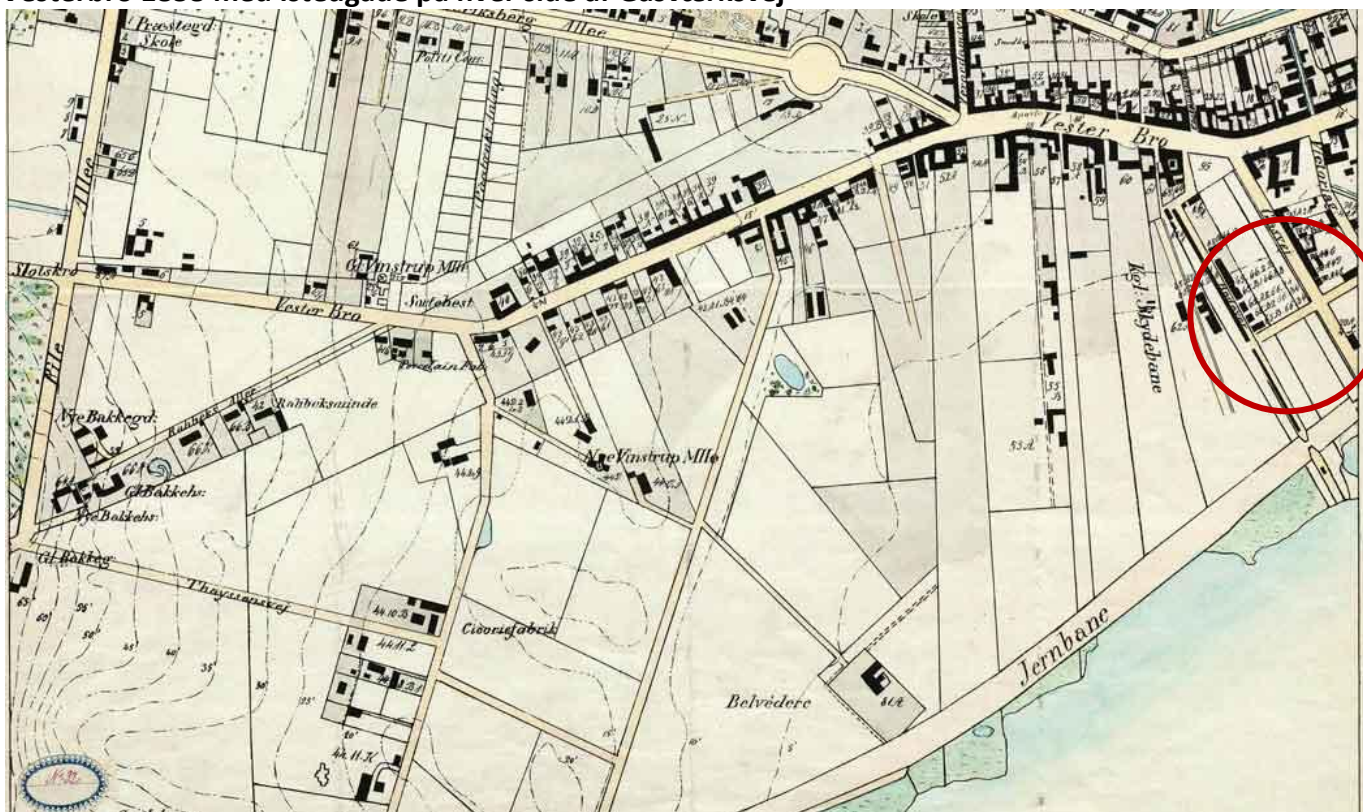

I 1852 flyttede man den militære demarkationslinje fra Carlsberg-området til indersiden af Søerne og frigav brokvartererne til etagebebyggelse. I i København boede der i 1870 ca. 200.000 og i 1906 ca. 500.000

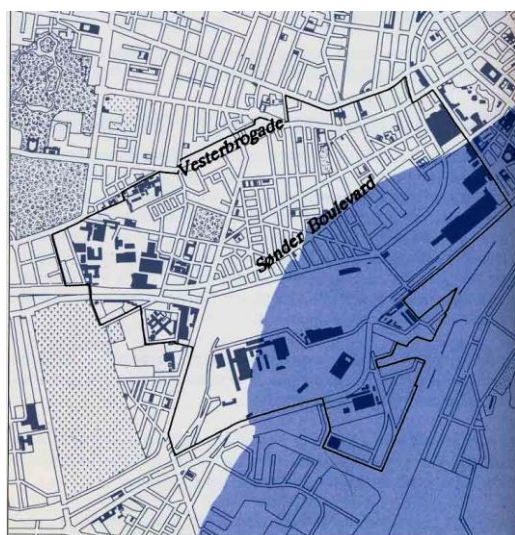
Vesterbro 1854

Vesterbro 1858 med Istedgade på hver side af Gasværksvej

Istedgade matrikelkort 1954

Kort over Vesterbro

Det mørke område viser kanten af den gamle strandlinje og de opdæmmede områder syd for Sønder Boulevard fra 1890-erne. Vesterbro fordoblede hermed sit areal.

Indbyggere på Vesterbro:

- 1840: 1.711
- 1860: 7.290
- 1880: 24.790
- 1901: 65.564
- 2004: 35.229

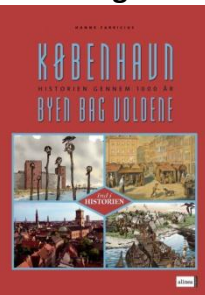
Bøger af Hanne Fabricius

Istedgade. Porten til Vesterbro. 2013. Kan købes i boghan-delen, på nettet eller hos Hanne for 300,- kr.

Øgledronningens forbandelse. Børnebog. Kan købes i bog-handelen, på nettet eller hos Hanne: 190,- kr. www.tidsdetektive.rne.dk

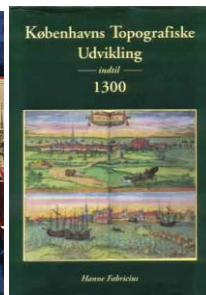
København. Byen bag voldene. Historien i 1000 år. 2009 Børnebog. Kan købes i boghandelen, på nettet eller hos Hanne: 210,- kr.

Gader og mennesker i middelalderens og renæssancens København. Inden for middelaldervolden. Desværre udsolgt fra Forlaget

Gader og mennesker i middelalderens og renæssancens København. Slotsholmen, Bremerholm og Ny-København. Kan købes af Hanne: 175,- kr.

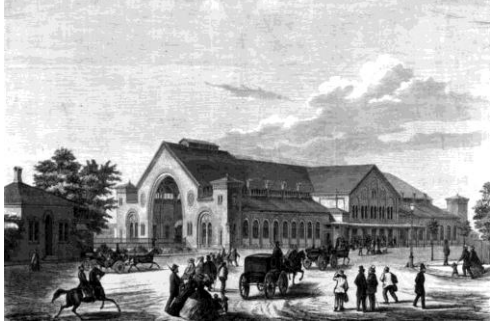

Københavns topografiske udvikling indtil 1300. Kan købes på Nationalmuseet og Københavns Museum

1. Byvandring

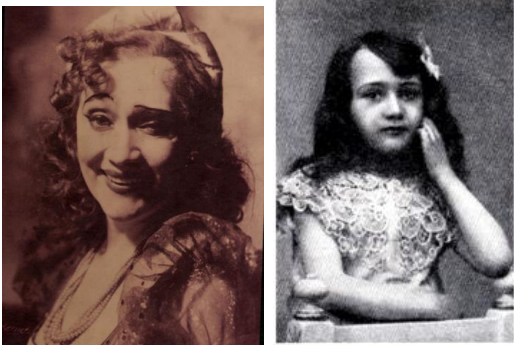

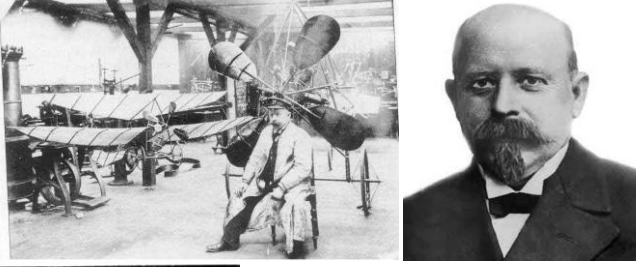

Istedgade overgír sig aldrig

Det er vigtigt at være til tiden på denne byvandring, da første stop er afhængig af larmen fra Metrobyggeriet

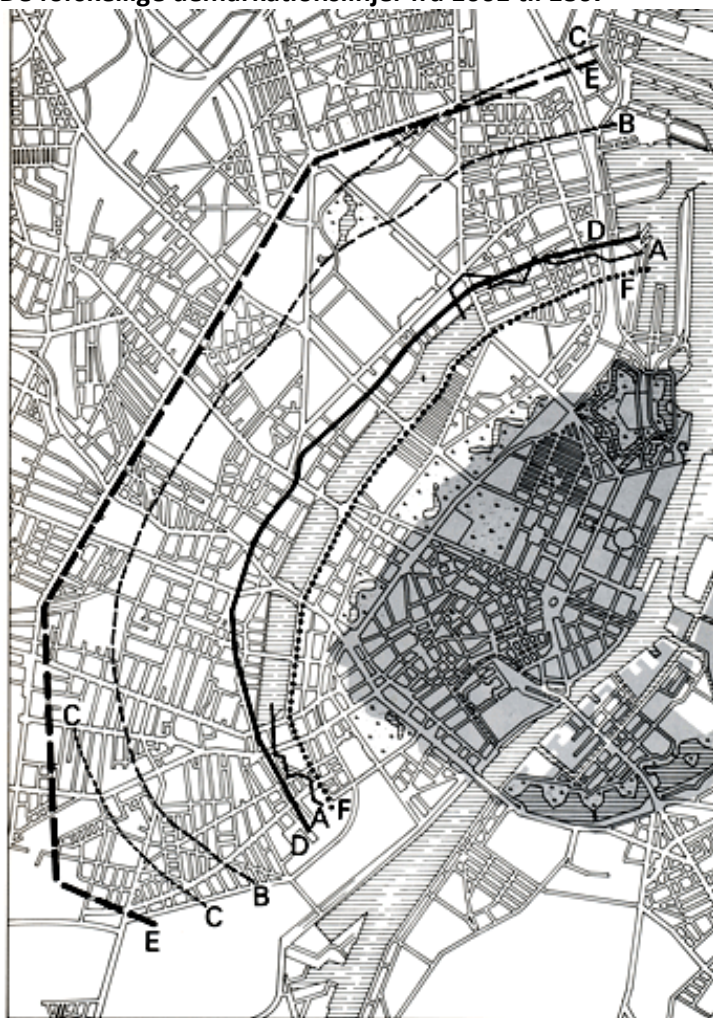
<p>Mødested: Reventlowsgade ud for Istedgade Slutsted : Eskildsgade</p> <p>Stop 1. Reventlowsgade eller Halmtorvet Stop 2. Istedgade / Maria Kirkeplads Stop 3. Abel Cathrines Gade ved stiftelsen Stop 4. Hjerteret på hjørnet af Viktoriagade og Abel Cathrines Gade Stop 5. Viktoriagade ud for Skipperstiftelsen Stop 6. Istedgade / Gasværksvej Stop 7. Istedgade / Eskildsgade</p>	 <p>Københavns første hovedbanegård 1847-1864</p>
 <p>Københavns anden hovedbanegård 1864-1911</p>	 <p>Roskilde banegård 2010. Opført 1847.</p>
 <p>Asylet i Istedgade. Maleri af Emilie Mundt 1886</p>	 <p>Børneasylets bygning i Istedgade. I 1936 Bristol vinhandel, og i dag erstattet af Mændenes Hjem.</p>
 <p>På hjørnet af Viktoriagade lå Heymans Stiftelse for officersenker 1892</p>	 <p>Kalvebod Strand omkring nuv. Gasværksvej ca. 1860: Banevolden løb hvor Halmtorvet og Sønder Boulevard er i dag</p>
 <p>Cirkus Danty. Artisterne holdt til i og omkring Istedgade.</p>	 <p>Volkersen som Pjerrot. Han boede på Vesterbro.</p>

2. Byvandring

Istedgade: Fra Den kongelige Skydebane til Enghave Plads

<p>Mødested: Istedgade foran Skydebanehaven Slutsted : Enghave Plads</p> <p>Stop 1. Istedgade foran Skydebanehaven Stop 2. Skydebanehaven Stop 3. Otto Krabbes Plads Stop 4. Dannebrogsgade 38 ved Istedgade Stop 5. Istedgade / Saxogade Stop 6. Istedgade / Valdemarsgade Stop 7. Enghave Plads</p>	 <p>Skydebanehaven med sin fub-gotiske borgmur</p>
 <p>Liva Weel voksende op over <i>Café Stangen</i> i Istedgade 61 fra omkring 1900.</p>	 <p>Gadevogne i Istedgade ca. 1900 set fra hjørnet af Dannebrogsgade</p>
 <p>Istedgades Biograf <i>Loppen</i> havde indgang fra Dannebrogsgade 38. Lukket i 1938.</p>	 <p>Casino Biografen i Istedgade 84 afløste Loppen i 1943</p>
 <p>Slagter i Istedgade 75. Postkort ca. 1900.</p>	 <p>Ellehammer i sit værksted i Istedgade 119</p>
 <p>Cafe Viborg på hjørnet af Istedgade og Flensborggade ca. 1910. Bag drengene ses Istedgades første biograf.</p>	 <p>Kolonihaver i den nuv. Enghave Park ca. 1900. De blev sløjfet i slutningen af 1920'erne og afløst af Enghaveparken.</p>

De forskellige demarkationslinjer fra 1661 til 1867

A: 1661-1682. B: 1682-1755. C: 1755-1798. D: 1798-1810.

E: 1810-1852. F: 1852-1867

(København Før Nu og aldrig bind 9 side 47)

Den militære demarkationslinje

I løbet af 1800-tallet steg befolkningstallet hastigt i København. Industrialiseringen betød nemlig, at mennesker fra hele Danmark og det nærmeste udland tog til København for at søge lykken, og størstedelen af disse bosatte sig den gamle by inden for voldene.

Årsagen til dette var, at den militære demarkationslinje = E blokerede for byggeri i mere end én etage uden for voldene, og derfor blev der ikke bygget noget nyt til de nye indvandrere

Men i midten af 1800-tallet var der blevet så trangt i den gamle by, at man i 1852 flyttede den militære demarkationslinje tilbage til dens plads fra før 1810 = F, dvs. ind til indersiden af søerne.

Hermed frigav man et kolossalt område på de senere brokvarterer til etagebebyggelser.

For Vesterbros vedkommende betød det, at befolkningstallet voksede fra 1711 i 1840 til 65.564 mennesker i 1901. Og at der frem til 1920 blev opført mere end 10.000 boliger, hvoraf størstedelen blev indrettet i fem- og seksetages bygninger.

Istedgade i midten i 1880'erne. Bebyggelsen er nået ned til Valdemarsgade, og Matthæuskirken fra 1879 ses til højre.

Litteraturliste

- Abildgaard, H., *Anton Hansen. Mellemkrigstidens sorte satiriker*. København 2001.
- Bergstrøm, V., *Istedgade overgiver sig aldrig*. København 1947.
- Brandt, P., *Byen og social ulighed*. København 2009.
- Bydelsatlas Vesterbro. Bevaringsværdier i bydel og bygninger 1991*. Miljøministeriet Planstyrelsen i samarbejde med Københavns Kommune. København.
- Christiansen, N.F., *København som arbejderby før 1914. I: Kongens og Folkets København gennem 800 år*. 157-172. København 1996.
- Danmarks Kirker*. København, bd. 6. *Forsvundne kirker i København*. København 1987.
- De Coninck-Smith, N., *Barndom i hovedstaden omkring århundredeskiftet. I: Kongens og Folkets København gennem 800 år*. 189-208. København 1996.
- Dengsøe, P., *Hverdagsliv på Vesterbro – Fra folkeligt kvarter til moderne bydel*. Ålborg 2000.
- Dyrberg, G., *En dreng alt vel. Fra Dannebrogsgade 60 til Nobel's Explosive No. 808*. København 1990.
- Ekvall, J. F. 1965. *Vesterbro*. København.
- Ellehammer, J. 1931. *Jeg fløj. Nogle erindringer fra en uforglemmelig tid*. København.
- Eriksen, S. 1996. *Folkelige bevægelser blandt arbejderne i København. I: Kongens og Folkets København gennem 800 år*. 173-188. København.
- Fabricius, H. 2004. *Glemmer du*. *Kronik i Skalk* 2004 nr. 4 s. 20-29. Højbjerg.
- Fabricius, H. 2009. *De sidste slagtergårde*. *Skalk* 2009 nr. 2 s. 16-17. SE: www.tyra.dk
- Fabricius, H. 2013. *Istedgade. Porten til Istedgade*. København. <http://sohn.dk/istedgade>
- Gnudtzmann, A. & H. Lind, *Stor-københavn*. København 1907.
- Gravgaard, A., *Storbyens virkeliggjorte længsler. Kirkerne i København og på Frederiksberg 1860-1940*. København 2001.
- Guide til Københavns befæstning. 900 års befæstningshistorie*. Red. P. Thorning Christensen. København 1996.
- Hvidt, E., *Liva. En biografi*. Ebeltoft 1992.
- Hyldtoft, O., *København. Fra fæstning til moderne storby. I: Kongens og Folkets København gennem 800 år*. 129-156. København 1996.
- Jensen, F. Truels., *Græsrodde og trækrone. Et liv set i bakspejlet*. København 1993.
- Jensen, S.E., *Røde Kai og hans kriminelle karriere*. København 2009.
- Jonassen, S., "Vejen går min Tro over Vesterbro". København 1980.
- Jørgensen, B., *Storbyens stednavne*. København 1999.
- Jørgensen, C., Knudsen, T., Møller A., *Charles Ambt og gadeplanlægningen i Vestervold kvarter*. *Historiske Meddelelser om København* 1989. 85-107. København 1989.
- Kirchhoff, H., *Folkestrejken 1944. I: Kongens og Folkets København gennem 800 år*. 235-272. København 1996.
- Knudsen, T., *Storbyen støbes. København mellem kaos og byplan 1840-1917*. København 1988.
- Kongens og Folkets København – gennem 800 år. Brikker til en mosaik*. Red. K.-E. Frandsen. København 1996.
- København FØR OG NU*. Bd. I-VI. Red. S. Aakjær, M. Lebech & O. Norn. Under medvirken af C.A. Jensen. København 1947-1950.
- Københavnere fortæller. Erindringer fra det gamle København*. Red. af Poul Strømstad. København 1972.
- List, H. & T. Weirup, *Henne om hjørnet. Udvalgte klummer 1995-2002*. Tegninger af Claus Bigum. København 2002.
- Lützen, K., *Byen tæmmes. Kernefamilie, sociale reformer og velgørenhed i 1800-tallets København*. 1999.
- Nexø, M. Andersen, *Vesterbro. I: København skildret af danske forfattere*. En antologi redigeret af Ole Larsen. København 1910.
- Nielsen, N. Jul, Frandsen, L. Astrup, *Sex til salg i storbyen. Prostitution sidst i 1800-tallet og i nyere tid*. København 2010.
- Nielsen, P., *Fru Jensen og andre vestindiske danskere. Dansk-vestindiske sømænd og tjenestefolk i Danmark 1880-1920*. København 2013.
- Nielsen, S., *Vesterbros asyl - omkring et maleri af Emilie Mundt*. Københavns Bymuseum 1982: 22-30. København 1983.
- Nordstrøm, J. m.fl., *Dansk porno*. København 2012.
- Nørup, M. Rude, *Det københavnske Værtshusliv 1857-1998*. København 1999.
- Rask, S., *Inspektør, velgører og kirke – noget om Pesthuset i København o. 1750*. Nationalmuseets Arbejdsmark

1985: 184-193. København 1985.

Stegemann, J., *Mine biografer. En filmanmelders erindringer fra 50'erne og andre tider*. København 1986.

Stensgaard, P., *København – Folk og kvarterer København*. København 2002.

Taudal Poulsen, O., *Københavns biografer*. Bind 1. København 1997.

Thomsen, R., *Fra Vesterbros Fattigkvarterer. En Appel til "den anden Halvdel"*. København 1916.

Vesterbro. En forstadsbebyggelse i København. Bind I-II. Miljøministeriet. Planstyrelsen. København 1986.

Wiene, I., *Frihed, lighed og borgerskab. Industrialisering og demokrati, København 1840-1908*. København 2002.

Willerslev, R., *Arbejdernes boligforhold på det københavnske Vesterbro omkring år 1900*. Erhvervshistorisk årbog. 1975, bd.26. 7-30. Århus 1975.

Zalewski, B., *Det hårde kors af vanvittighed. St. Hans Hospital i det 18. århundrede*. Historiske Meddelelser om København 1984. 21-60. København 1984.

Ønsker I yderligere litteratur, kan I se litteraturlisten i min bog om Istedgade.

Links

- Hanne Fabricius: www.tyra.dk
- Folketællinger: <http://www.sa.dk/ao/SoegeSider/Folketaelling.aspx>
- Fredede bygninger: www.kulturarv.dk/kulturarv/bygninger/fredede_bygninger/index.jsp
- Hudegrundens historie: <http://www.vestfilm.dk/hudegrunden/historien.html>
- Det kongelige Bibliotek: www.kb.dk har lagt fotografier, stik, kort fra København på nettet under billeder
- Kraks vejvisere, Københavns Vejvisere - gadefortegnelse. 1770 til 1900: <http://bibliotek.kk.dk/node/6184>
- Københavns Stadsarkiv: <http://www.ksa.kk.dk/>
- Københavns Museum: <http://www.politietsregisterblade.dk/>
- Ordbog over det danske sprog – dansk i perioden 1700 - 1950. <http://ordnet.dk/ods>
- Pensionisterindringer på Stadsarkivet: Københavnerne egne fortællinger: <http://www.erindringer.dk>
- Politiets Registerblade: <http://www.politietsregisterblade.dk/>
- Selskabet for Københavns Historie. www.kobenhavnshistorie.dk - Medlemmer får årbogen gratis samt tilbud om ca. 8 gratis foredrag og byvandring om året.
- Skriftlige kilder og bøger til Københavns historie: www.eremit.dk – Fantastisk hjemmeside.
- Sexarbejderne: <http://www.sexarbejde.dk/>

Udsigt over Istedgade og Kalvebod Strand set fra et hus på Vesterbrogade ca. 1875